

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์

ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา*

THE USE OF MODERN TECHNOLOGY MEDIA FOR THE PROPAGATION
OF BUDDHISM BY MONKS IN HUAI THALAENG DISTRICT
NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

พระครูกิตติประชาทร (ละออง กิตติธโร)¹, พระสมุห์ธงชัย สุนทรจาโร² และ สุริยะ มารธรรม³

Phrakru Kittiprachathorn (Laong Kittitharo)¹, Phrasamuh Thongchai Sundarācāro² and Suriya Matham³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

¹⁻³Mahachulalongkomrajavidyalaya University. Nakhon Ratchasima Campus, Thailand

Corresponding author E-mail: neung1976@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาระดับบทบาท 2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.929 จากกลุ่มตัวอย่างได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 360 รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 รูปหรือคน วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.10, S.D.=0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน 2. ผลการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม พบว่ามี

* Received 10 April 2024; Revised 24 April 2024; Accepted 28 April 2024

ความสัมพันธ์กันระดับสูงมาก ($r=0.844^{**}$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์กันระดับมากทุกด้าน 3. แนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ใช้เทคโนโลยีและสื่อสารช่วยแพร่ความรู้เพื่อประโยชน์สังคม ด้านบุคลากร ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและพัฒนาสื่อการสอนที่ทันสมัย ด้านข้อมูล การใช้ไลน์กลุ่มเพื่อสื่อสารและเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านเฟซบุ๊ก และไลน์ ช่วยให้ผู้รับได้มากยิ่งขึ้น ด้านกระบวนการ การเลือกใช้เนื้อหาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่น่าสนใจช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้อย่างง่ายดาย

คำสำคัญ: เทคโนโลยีสารสนเทศ, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พระสงฆ์

Abstract

The objectives of this research are 1. to study the level of roles 2. to study relationships 3. to present guidelines for using information technology for the propagation of Buddhism by monks in Huai Thalaeng District. The research method is a combined method. During the quantitative research, a questionnaire was used. The reliability was 0.929 from a sample group of 360 monks. Data were analyzed using statistics, frequency, percentage, mean, standard deviation, and correlation coefficient. and qualitative research Interviews with 10 key informants or people were analyzed descriptively.

The results of the research found that: 1. Monks have opinions on the use of information technology for the propagation of Buddhism by monks in Huai Thalaeng District. Nakhon Ratchasima Province Overall, it was at a moderate level ($\bar{X}=3.10$, S.D.=0.63). When considering each aspect, it was found that it was at a moderate level in every aspect. 2. The results of finding the correlation coefficient between the use of information technology and Propagating Buddhism among monks in Huai Thalaeng District Nakhon Ratchasima Province, as a whole, it was found that there was a very high level of relationship ($r=0.844^{**}$). When considering each aspect, it was found that

there was a high level of relationship in every aspect. 3. Guidelines for using information technology for the propagation of Buddhism. of monks in Huai Thalaeng District Nakhon Ratchasima Province Computer Equipment Use technology and communication to help share knowledge for the benefit of society. On the personnel side, promote the use of technology and develop modern teaching media. On the information side, using LINE groups to communicate and spread Buddhism through Facebook and Line helps to get more recipients. Process side Selecting content that is appropriate for the target group Presenting information in an attractive format helps citizens access information easily.

Keywords: Information Technology, Propagation of Buddhism, Monks

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธการนั้นมีรูปแบบการเผยแผ่อยู่หลายรูปแบบได้แก่ การปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม ในช่วงแรกการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานแล้ว พระสาวกทั้งหลายได้ดำเนินการสืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าในแบบมุขปาฐะ ต่อมาเมื่อมีการจารึกคำสอนของพระพุทธศาสนาหรืออันเป็นหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา ลงในใบลาน เรียกว่า “คัมภีร์ใบลาน” ในคัมภีร์ใบลานเหล่านี้ได้จารึกเรื่องราวของพุทธศาสนา หรืออันหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ และได้สอดแทรกความรู้ทางโลกไว้ด้วย (เสถียรพงษ์ วรณปภ, 2563)

ปัจจุบัน ประชาชนในโลกใบนี้สามารถติดต่อสื่อสารกันอย่างไรพรหมแดน ได้รับข่าวสารต่าง ๆ ด้วยความเร็ว และทันสมัย ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า แพร่หลายได้อย่างรวดเร็วและเข้าถึงทุกพื้นที่ หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นยุคการสื่อสารไร้พรหมแดนก็ไม่ผิด และได้รับความนิยมจากประชาชน เพราะเป็นการสื่อสารที่มีรูปภาพเสียง รวมถึงคลิปวิดีโอสั้น ๆ ที่สามารถทำให้ผู้รับชมเข้าใจได้ง่าย (พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมโล, 2561) การใช้ อินเทอร์เน็ตที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่ ได้แก่ เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network Sites) เช่น เฟสบุ๊ก (Facebook ทวิตเตอร์ (Twitter) Line (ไลน์) มาปรับใช้หลายวงการทั้ง

ภาครัฐ และภาคเอกชน เนื่องจากลักษณะการสื่อสารที่มีความสะดวกรวดเร็ว เป็นยอदनินของ คนรุ่นใหม่ในสังคม ที่ใช้การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงวัยอื่น เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต มุมมอง รวมทั้งค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้อีกด้วย เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป โลกได้มีวิวัฒนาการอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันโลกได้อาศัยเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายรวดเร็ว สื่อออนไลน์มีความจำเป็นในการดำเนิน (ธนกร ธีระวุฒิชัยกิจ, 2562) ทำให้การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันเปลี่ยนไปจากเมื่อก่อนมาก จากสังคมที่เรียบง่ายกลายเป็นสังคมแห่งการบริโภคสื่อ เพื่อต้องการรับรู้ข่าวสารแต่ละวันที่สื่อมวลชน รายงาน ซึ่งมีหลายประเด็นที่เราคือผู้บริโภคสื่อจะต้องคำนึงถึงเนื้อหาสาระที่ได้รับ เพราะสื่อแต่ละสื่อผลิตขึ้นมาเพื่อให้ตนได้รับความนิยมให้ทันสมัยสมกับเป็นยุคไอทีจึงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย (สุทธิทัต ศรือรัมย์, 2563) และฉีกแนวจากรูปแบบเดิม ๆ ของการรายงานข่าว เพื่อเป็นที่สนใจของแต่ละรายการ ไม่เว้นแม้พระพุทธศาสนา ก็ได้มีวิวัฒนาการสร้างสรรค์ให้มีรูปแบบการนำเสนอสื่อให้มีความน่าสนใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสื่ออื่น ๆ สื่อทางพระพุทธศาสนาก็มีอิทธิพลทำให้พฤติกรรมของคนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ เพราะสื่อทางพระพุทธศาสนา เป็นสื่อที่เป็นไปในทางบวก เป็นการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน และแนะนำให้คนใช้ชีวิตให้มีศิลปะในการดำรงชีวิตให้อยู่ด้วยความไม่ประมาท ใช้สติปัญญาไตร่ตรองถึงเหตุผลด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะสังคมปัจจุบัน กับการบริโภคสื่อ เช่น พระพะยอมกลยาโณ ได้จัดรายการสนทนาธรรมคู่กับตีเจรารายการวิทยุเป็นประจำ พระมหาสมปอง ตาลปุตโต และ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี หรือ ว.วชิรเมธี พระสงฆ์ทั้ง 2 รูปเป็นพระนักวิชาการ นักคิด นักเขียน และนักบรรยายธรรม ได้จัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแบบแนวรุก คือ การเข้าไปถึงที่ของผู้ปรารถนาในธรรม นอกจากนั้นยังมีพระนักจัดรายการวิทยุอีกเป็นจำนวนมาก (ธนกร ชูสุขเสริม, 2562)

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น ทำให้บทบาทวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมปัจจุบันลดน้อยลงไม่เหมือนในอดีตที่ให้ความสำคัญกับวัดและพระสงฆ์ ชุมชนและประชาชนทั่ว ๆ ไป ส่วนใหญ่จะมุ่งแต่การทำงานของตนเอง ตามสภาพความเจริญและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์ และประชาชน พุทธศาสนิกชนห่างเหินจากกันโดยปริยาย ส่งผลให้ไม่มีเวลาเข้าวัดฟังธรรมเหมือนแต่ก่อน วัดและพระสงฆ์จำเป็นต้องปรับตัวเข้าสังคมในยุคปัจจุบันให้ได้ การเผยแผ่จำเป็นต้องมีการนำเอาระบบสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาร่วมพัฒนาในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะสังคมในยุคปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร สามารถส่งหากันได้อย่าง

ไร้พรหมแดนและรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ส่งสารหากยังไม่ปรับตัวให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ และไม่เรียนรู้พัฒนาตนเองด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ การเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ ข้อมูล บุคลากร รวมถึงการทักษะในการใช้เครื่องมือสื่อสารในการถ่ายทอดหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา (วรัญญา เตชพงษ์ และคณะ, 2564) ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ทราบวิธีการเผยแผ่ตลอดจนทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ของพระสงฆ์อีกด้วย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นที่ขัดเกลาจิตใจของพุทธศาสนิกชนต่อไป และเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานการวิจัย

- 1 ปัจจัยการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านผู้ส่งสาร (Source) กับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์กับการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา มีความสัมพันธ์กัน
- 2 ปัจจัยการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเนื้อหาของสาร (Message) กับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์กับการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา
- 3 ปัจจัยการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านช่องทางการสื่อสาร (Channel) กับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์กับการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

4 ปัจจัยการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านผู้รับสาร (Receiver) กับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์กับการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งเป็นการผสมผสานวิธีการระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1. ประชากรเป้าหมาย

ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ ในเขตพื้นที่อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 360 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอห้วยแถลง, 2565)

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ ในเขตพื้นที่อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 189 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอห้วยแถลง, 2565)

2.1 การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิจัย ทำการสุ่มจากกลุ่มประชากร โดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973)

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย	N	=	จำนวนประชากรทั้งหมด
	e	=	ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (นิยมใช้ 0.05)
	n	=	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

เมื่อแทนค่าสูตรข้างต้นจะได้

$$n = \frac{360}{1 + 360(0.05)^2}$$

$$= 189.47 \text{ รูป}$$

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เท่ากับ 189 รูป ผู้วิจัยจึงนำมาคำนวณตามสัดส่วนที่เหมาะสมของประชากรแต่ละตำบล โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มหลายชั้น ประกอบด้วยการสุ่มแบบกลุ่มหรือการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ

3. การกำหนดวิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็นศึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ 1. การวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Contents Validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบไม่น้อยกว่า 5 ท่าน ได้ผลการหาค่า IOC เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ 2. การหาค่าความเที่ยง (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ไปปรับปรุงจากขั้นตอนการหาค่า IOC แล้วไปแจกให้กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยหรือพื้นที่ในการวิจัย จำนวน 30 ชุด ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Try out) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.929

3.2 วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

2) ผู้วิจัยเสนอติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงเจ้าคณะตำบล ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมาก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสังคมศาสตร์

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปทำการตรวจสอบความถูกต้อง การลงรหัส และประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติศาสตร์เพื่อทำการคำนวณค่าสถิติต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์การนำเสนอและสรุปผลการวิจัย โดย 1) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ สถิติ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) (สิน พันธ์พินิจ, 2557)

3.4 การทดสอบสมมติฐานในการวิจัยใช้สถิติสหสัมพันธ์ (Correlation) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Product Moment Correlation) เพื่อบอกทิศทางและขนาดความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีเกณฑ์การแปลค่า ดังนี้

1.00	หมายถึง มีความสัมพันธ์เต็มที่
0.76 – 0.99	หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูงมาก
0.56 – 0.75	หมายถึง มีความสัมพันธ์กันมาก
0.26 – 0.55	หมายถึง มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
0.01 – 0.25	หมายถึง มีความสัมพันธ์กันน้อย
0.00	หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์กัน

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย จำนวน 10 รูปหรือคน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Form) โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

3.1 ขอนหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

3.2 ทำการนัดวัน เวลาและสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

3.3 นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการ ดังนี้

4.1 นำข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์ ทำการถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ จำแนกเป็นประเด็น แล้วเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

4.2 วิเคราะห์คำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

4.3 สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. ข้อที่ 2. และข้อที่ 3 ตามลำดับดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม

(n=134)

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่			
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	3.13	0.61	ปานกลาง
2) การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	3.06	0.69	ปานกลาง
รวม	3.10	0.63	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.10$, S.D.=0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 2.

ตารางที่ 2 การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		ผลการทดสอบ	
		มี	ไม่มี	เชิง ระดับ	สมมติฐาน ยอมรับ ปฏิเสธ
1	ปัจจัยด้านการจัดการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา โดยรวม มี ความสัมพันธ์เชิงบวก กับการใช้ เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภอห้วยแถลง จังหวัด นครราชสีมา โดยภาพรวม	✓	-	บวก สูง มาก	✓ -

จากตารางที่ 2 ผลการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม พบว่า การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก กับ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันระดับสูงมาก ($r=0.844^{**}$) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 3

พบว่า แนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา 1) ด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีความสำคัญ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความสนใจในศาสนา การใช้เทคโนโลยีและสื่อสารช่วยเพิ่มพูนความรู้และสามารถแชร์ความรู้เพื่อประโยชน์สังคม 2) ด้านบุคลากร เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน การส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ในการใช้เทคโนโลยีและพัฒนาสื่อการสอนที่ทันสมัย จะช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงประชาชนและสร้างความเข้าใจในพระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง 3) ด้านข้อมูล การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการศึกษาของพระภิกษุสามเณรมีประโยชน์ในหลายด้าน เช่น การใช้ Projector ในการสอนและการจัดการกิจกรรม การใช้ไลน์กลุ่มเพื่อสื่อสารภายในคณะสงฆ์ เผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก และไลน์ ช่วยให้พระสงฆ์สามารถเข้าถึงผู้ฟังและผู้ติดตามได้มากยิ่งขึ้น 4) ด้านกระบวนการ การสื่อสารที่ดีต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้ฟังที่มีพื้นฐานและความรู้ที่แตกต่างกัน เลือกใช้เนื้อหาที่เหมาะสมและเข้ากับกลุ่มเป้าหมาย การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่น่าสนใจช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้อย่างง่ายดาย

อภิปรายผล

1. พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.10$, $S.D.=0.63$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสิฐสรภาน (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑูรย์ชุมชนวัดเนินมะคึกวนาราม ตำบลน้ำริน อำเภอเมือง จังหวัด

ตาก” ผลการวิจัยพบว่า 1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑูรย์ชุมชนวัดเนินมะคึกวนา รม ตำบลน้ำรั่ม อำเภอเมือง จังหวัดตาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.45 และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน และยังไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระจิรวรรค์ สุทธิโม (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการระบบบริจาคอิเล็กทรอนิกส์ของวัดในอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการระบบบริจาคอิเล็กทรอนิกส์ในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.05, S.D.=0.743$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการสมชาย อินทโชโต (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.96 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2 ผลการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอยะแยง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม พบว่า การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก กับ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอยะแยง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันระดับสูงมาก ($r=0.844^{**}$) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธงชัย สุนทรจาโร (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย และยังไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยแสดงให้เห็นถึง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

1. ในการจัดการอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการใช้คอมพิวเตอร์และระบบสารสนเทศจึงต้องศึกษาวิธีการใช้ควบคู่กันไปกับการศึกษาทางธรรม และมีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเรียนรู้ให้แก่พระสงฆ์ได้เข้ามาศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเทคนิควิธีใช้การฝึกอบรมการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับพระสงฆ์ร่วมกับองค์กรเครือข่ายรวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการกับภาคเอกชน

2. บุคลากรทางคอมพิวเตอร์ ต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการใช้คอมพิวเตอร์ร่วมถึงการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศ การจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ในรูปแบบและแนวทางเดียวกันเพื่อสะดวกต่อการใช้งาน และคำนึงถึงความปลอดภัยของข้อมูลที่จัดเก็บด้วย บุคลากรทางคอมพิวเตอร์สามารถแยกแยะสิ่งต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดให้ผู้รับผ่านสื่อออนไลน์ได้รับรู้และเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย

3. ข้อมูลการเผยแพร่ ผู้ทำการเผยแพร่จะต้องทำการแยกแยะข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องก่อนทำการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์ ระวังในการทำข้อมูลสื่อที่ก่อให้เกิดความแตกแยกทางความคิดในสังคม เพราะสื่ออินเทอร์เน็ตนี้เมื่อมีการนำข้อมูลขึ้นเผยแพร่แล้ว ข้อมูลนั้นจะมีการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว จึงต้องพิจารณาข้อมูลที่ต้องการเผยแพร่ให้ถี่ถ้วนก่อนการเผยแพร่ข้อมูลหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต้องถูกต้องตามหลักคำสอน และเหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย

4. กระบวนการทำงาน ในการทำงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศให้เข้าถึงผู้รับ ต้องกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการทำงาน แนวทางในการเผยแพร่ที่ชัดเจน และเป็นไปในแนวทางเดียวกันในทีมงาน หรือเครือข่ายอื่น ๆ การพัฒนาระบบให้สามารถทำงานได้ ต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงาน มีการจัดการวางแผน การลงมือทำ การตรวจสอบ และแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีและระบบสารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็น มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเรียนรู้เพื่อพระสงฆ์ศึกษาเทคนิคและการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา บุคลากรทางคอมพิวเตอร์จะต้องมีความเชี่ยวชาญในการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลอย่างปลอดภัย เมื่อเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์ต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วน เพื่อไม่เกิดความแตกแยกในสังคม การเผยแพร่ข้อมูลต้องเป็นไปตามหลักธรรมและเหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย การทำงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศต้องมีเป้าหมายชัดเจนและแนวทางเดียวกัน การพัฒนาระบบต้องมีความรับผิดชอบต่อและการปรับปรุงต่อเนื่องโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม

การวิจัยเรื่อง “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ข้าราชการหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยดำเนินการร่วมกับคณะสงฆ์เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งอำเภอ

2) คณะสงฆ์อำเภอห้วยแถลงควรมีวางแผนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้

3) คณะสงฆ์ในอำเภอห้วยแถลงควรมีการวางนโยบายในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการอบรมพระสงฆ์นักเผยแผ่ในเขตการปกครองทั้งในหลักสูตรระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการจัดอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3) คณะสงฆ์ส่งเสริมความรู้ให้บุคลากรสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นและมีความเชี่ยวชาญ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อื่น

2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่

3). ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งระยะสั้นและระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ธนกร ชูสุขเสริม, (2562). ปัจจัยที่เป็นปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ:

ศึกษาเฉพาะกรณีพระนักศึกษาลักทางไกลมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รุ่น 1-4. วารสารวิชาการแสงอีสาน, 16(1), 195-212.

ธนกร ธีระวุฒิชัยกิจ. (2562), ปัจจัยการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการอ่านนวนิยายในกลุ่มเจนเอเรชั่นเบบี้บูมเมอร์และเจนเอเรชั่นเอ็กซ์. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.

คณะบริหารธุรกิจ: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม). (2562). ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของ คณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิสิฐสรภาน. (2560). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑูษณ์ชุมชนวัดเนินมะคึกวนาราม ตำบลน้ำร้อน อำเภอมือง จังหวัดตาก. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระจิรวัชร สุมนโม พิชากร. (2563). การบริหารจัดการระบบบริจาคนิเทศของวัดในอำเภอมืองจังหวัดนนทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธงชัย สุนทราจาโร ธนวัฒนกุล. (2561). การพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการสมชาย อินทโชโต. (2561). การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมโล. (2561). เทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอสายไให้ จังหวัดสระบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภูริทัต ศรีอร่าม. (2563). แนวทางการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการสื่อสารและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุ-สามเณรในจังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 5(3), 69-79.
- วรัญญา เดชพงษ์ และคณะ. (2564). อิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อการพัฒนาความรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 25(2), 199-215.
- สำนักงานเจ้าคณะอำเภอยะแยง. (2565). เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการ. นครราชสีมา: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอยะแยง.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2557). เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทจุฬนพัลลขซึ่งจำกัด.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2563). สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
Yamane, T. (1973). Statistics an introduction analysis. New York: Harper & Row.